

SPOROČILO ZA OBJAVO

V Celju, 24. 9. 2021

Praznik slovenske knjige - 170 let prve slovenske založbe Mohorjeve družbe

Na predvečer godu bl. Antona Martina Slomška, svojega ustanovitelja, je Celjska Mohorjeva družba v Celjskem domu v Celju pripravila slovesnost ob letošnji 170-letnici delovanja prve slovenske založbe, ki je bila ustanovljena 27. 7. 1851. Praznik Mohorjeve družbe je tudi jubilej 170-letnice slovenskega organiziranega knjižnega založništva. Ko ponosno obeležujemo tri desetletja slovenske države, je pomen 170 let življenja slovenske knjige med ljudstvom toliko bolj zgovoren.

Zbrani mohorjani in ljubitelji knjig iz vse Slovenije iz zamejstva so si ogledali premierno projekcijo igrano-dokumentarnega filma *Čudež Mohorjeve družbe* o zgodovini prve slovenske založbe in pomenu slovenske knjige, ki je v režiji Patrika Krajnc nastal v Studiu Siposh. V njej strokovnjaki in sodelavci **akad. dr. Kajetan Gantar, ddr. Igor Grdina, dr. Urška Perenič, dr. Miran Hladnik, Jože Faganel, Lojze Kozar** in **dr. Tanja Ozvatič** pripovedujejo o nastanku in razvoju Mohorjeve družbe ter pomenu založbe za ohranjanje slovenskega jezika, širjenje bralne pismenosti in oblikovanja slovenske nacionalnosti. Mohorjeva družba je bila namreč prva organizacija v slovenski zgodovini, ki je povezala in duhovno zedinila Slovence celotnega etničnega prostora. Naklade njenih knjig so dosegle čez 90.000 izvodov (leta 1918), kar je svojevrsten čudež, saj takšnega uspeha kot Mohorjeva družba ni dosegalo nobena založniška organizacija večjih sosednjih narodov. Prireditve so se udeležili tudi predstavniki Mohorjeve družine iz Gorice in Celovca. Prireditvev je sofinanciralo Ministrstvo za kulturo. Slovesnost je potekala pod častnim pokroviteljstvom predsednika Republike Slovenije **Boruta Pahorja**, ki je zaradi svoje odsotnosti zbrane nagovoril v videoposnetku: *»Spoštovani gospe in gospodje, sprejmite, prosim, v imenu države in v imenu ljudi, ki jih imam kot predsednik republike čast predstavljati, iskrene čestitke ob imenitnem jubileju Mohorjeve družbe, prve slovenske založbe. 170-letno zgodovino Mohorjeve družbe zaznamujejo vizionarstvo, vztrajnost in predanost slovenskemu jeziku in slovenstvu.*

Od svoje ustanovitve naprej Mohorjeva družba kot začetnica slovenskega organiziranega založništva neutrudno skrbi za to, da je slovenska tiskana beseda doma v imenitnih knjigah – doma, v zdomstvu in izseljenstvu. Slovenci nimamo veliko ustanov, ki jih odlikuje tako dolga zgodovina neprekinjenega delovanja, zato smo na Mohorjevo družbo posebej ponosni.

Kot častni pokrovitelj počastitve 170-letnice Mohorjeve družbe se zato ob tej priložnosti želim zahvaliti vsem, ki še danes skrbite, da Mohorjeva družba izpolnjuje vizijo svojega ustanovitelja, Antona Martina Slomška, da bi bile knjige v slovenskem jeziku dostopne vsakomur. Zahvaljujoč Slomšku in njegovim somišljenikom so mohorske knjige postale in ostale prvina, ki povezuje Slovence in Slovence celotnega etničnega prostora. Naj živi slovenska knjiga! Srečno, Mohorjeva! «

S slavnostnim nagovorom je zbranim spregovorila državna sekretarka Ministrstva za kulturo **dr. Ignacija Fridl Jarc** in med drugim povedala: *»Mohorjeva družba nam je dala tradicijo, ki z objavo Sovretovih Starih Grkov ali izdajanje zbirke Cerkvenih očetov v slovenski prostor prinašala zavest o grštvu in krščanstvu kot tistih evropskih temeljih, na katerih je zgrajena ali brez katerih izginja v prah*

naša duhovna identiteta. /.../ Celjska Mohorjeva družba izdaja najstarejšo slovensko literarno revijo Zvon, skrbi za prevode imenitnih tujih literatov, za prevode del cerkvenih mislecev in grških filozofov, kar je med drugim izkazala tudi z monumentalno izdajo Platonovih izbranih del. Vemo, da so pred njo še številni veliki novi projekti, med drugim tudi Zbrana dela Antona Martina Slomška. Tako Mohorjeva na najbolj imeniten način dokazuje svojo vitalnost in obetavno založniško prihodnost ter pritrjuje Slomškovi lastnim besedam: »Kdor svojih prednikov ne časti, njih vrli naslednik biti vreden ni.« Dr. Fridl Jarc je v imenu Ministrstva za kulturo čestitala Mohorjevi družbi, slovenskim založnikom in slovenski knjigi.

Župan Mestne občine Celje **Bojan Šrot**, tudi sam velik ljubitelj branja, je Celjski Mohorjevi družbi ob tem jubileju spomladi podelil najvišje občinsko priznanje, zlati grb Mestne občine Celje, v svojem nagovoru pa izpostavil: »170 let je dolga doba. V tem času se je spremenil svet, življenjske navade in tudi marsikatero življenjska vrednote. Menjale so se številne generacije, minili sta dve zelo krvavi svetovni vojni, mnoge revolucije, na tem območju se je zvrstilo pet držav, ljudje so odšli na Luno, izumili računalnike in pametne telefone, ampak, hvala Bogu, še vedno radi berejo knjige.« Opozoril je na prevladujoč nemški živelj v času prihoda Mohorjeve v Celje in na velik pomen založbe pri prebujanju in ohranjanju narodne zavesti in jezika preko tiskanja slovenskih knjig. »Celje je resnično mesto knjige. Zelo smo ponosni, da imate tu že 94 let svoj dom. S svojim odnosom do slovenskega jezika, literature, tradicije in tudi odnosa do ostalih institucij v mestu pomembno bogatite ne samo kulturno, ampak tudi siceršnje življenje v mestu pa tudi v širšem slovenskem etničnem prostoru.« Zahvalil se je Celjski Mohorjevi družbi za spodbujanje in ohranjanje bralne kulture in »vsem, ki so pomagali pisati to neverjetno zgodbo 170 let, vsem, ki so pomagali stati in obstati.« Ravnateljici je v dar izročil sliko celjskega akademskega slikarja Narcisa Kantardžića.

Direktor Javne agencije za knjigo **dr. Dimitrij Rupel** je spomnil na pomen kulturnikov in literatov v slovenskem političnem življenju, zlasti v času in krogu Nove revije, ter izpostavil, da so ljudje v sodobnem času izgubili veselje do branja. Pred veliko knjižno predstavo v Frankfurtu 2023 je opozoril tudi pomembnost, kako knjige in branje predstaviti domači publiki. »Ponudba je naravnost razkošna, povpraševanje pa slabi. Pri uveljavljanju slovenske knjige se lahko zgledujemo po Mohorjevi družbi, vendar bomo vsi skupaj morali najti tudi nove prijeme. Da bi brali knjige, se morajo ljudje zavedati pomena branja. Da bi se tega zavedali, morajo biti deležni spodbud doma in v šoli. Toda predvsem jih morajo knjige zanimati, kar pomeni, da morajo biti dobre in zanimive.« Branje je primerjal z dvosedežnikom: »Za krmilom je avtor, bralec pa je sopotnik. Branje se dogaja v dvojini, ki je značilna za slovensko slovnico, pravzaprav za slovenščino in Slovenijo. Za najpomembnejše stvari, za branje, za ljubezen, za sporazum, tudi za nesporazum, ki je tako nesrečno v ospredju aktualnega slovenskega življenja. Današnji mladi ne bodo brali, ker nasploh velja, da je branje koristno. Knjige koristijo znanju, tu pa tam razvedrilo, toda o tem se morajo ljudje prepričati. Po 170 letih nas torej čakajo nove naloge in nove preizkušnje.«

Pokrovitelj Celjske Mohorjeve družbe škof **msgr. dr. Maksimilijan Matjaž** je ob častitljivem jubileju izrazil veselje in hvaležnost v imenu Cerkve na Slovenskem ter ponos na nepregledno množico mohorjanov, »svečenikov besed, ljudi iz vseh slojev slovenskega naroda, ki so skozi vso to obdobje Mohorjeve zgodovine pričevali, da je beseda eden najbolj plemenitih darov, ki človeka vodi v neslutene globine njegove lastne osebe in tudi Božje skrivnosti. Zato je vredno zanjo dati največ, dati vse. Na začetku vsega je bila Beseda, vse je po njej nastalo.« Zahvalil se je Celjski Mohorjevi družbi, ki s svojo dejavnostjo to goji in prinaša v naš čas, z željo: »Ostanite svečeniki Besede v teh in

prihodnjih časih.«

Predsednik Celjske Mohorjeve družbe **Lojze Kozar** je ljubiteljem pisane in tiskane besede položil na srce: *»Knjiga živi. Knjiga nas bogati. Knjiga je del življenja mnogih ljudi. Lahko rečemo, da je ravno to največji uspeh Mohorjeve, da knjig ne izdaja samo ona. /.../ Kljub množici knjig poslanstvo Mohorjeve ni končano. Če je Mohorjeva v preteklosti Slovence naučila brati, jih mora danes naučiti razmišljati, trezno, neobremenjeno. Učiti jih mora medsebojnega spoštovanja, strpnosti in dialoga. Knjiga se mora vrniti v svetišče našega naroda, naših družin in naših src. Zato naj Mohorjeva družba živi še 170 let in več. In z njo naj živijo umetniki besede, ilustratorji, znanstveniki in drugi ustvarjalci, z njo naj živijo bralci od Celovca do Boreče, z njo naj živijo Slovenci od plenec do zadnjega stoletnika. Ob praznovanju vsem posredovalcem žlahtne slovenske besede, vsem bralcem, podpornikom in najožjim sodelavcem Mohorjeve družbe iskreno čestitam. Bog vas živi, Bog živi Mohorjevo družbo.«*

Gostiteljica ravnateljica **dr. Tanja Ozvatič** se je ob zaključku zahvalila vsem slavnostnim govorcem, gostom in nastopajočim ter vsem generacijam 17 desetletij Mohorjeve družbe. Ob zaključku je naznanila prihod nove literarne nagrade v slovenski knjižni prostor, **Finžgarjeve nagrade** – Celjska Mohorjeva družba jo bo od 2023 naprej podeljevala za najboljša dela zadnjih dveh let, ki bodo izšla pri tej založbi. Med drugim je še povedala: *»Pri Celjski Mohorjevi družbi vso pozornost še vedno namenjamo čarobnosti, ki jo nudi tiskana knjiga, ki nas z vsakokratnim vonjem po svežem tisku povezuje s podobnimi občutji, kot so bralce prevevala že pred 170 leti. Vsakoletni rojstni dan Mohorjeve družbe je tudi praznik slovenske knjige. Prav je, da tudi danes kdaj pomislimo, da jezik ni samoumevna danost, da ga je potrebno negovati; in da tudi slovenska knjiga ni samoumevna danost, da jo je potrebno podpirati in si zanjo prizadevati. Predvsem tako, da knjige kupujemo in beremo.«*

Prireditev so z glasbo, pesmijo in performansom sooblikovali dijaki **Prve gimnazije v Celju** pod vodstvom **prof. Tomaža Marčiča**, povezovala pa jo je **Maja Gorjup Zdovc**.

O Mohorjevi družbi

V Mohorjevi družbi se je uresničila Slomškova vizija društva, ki bo načrtno skrbelo za tiskanje dobrih slovenskih knjig. V svoji popolni predanosti slovenstvu je Slomšek čutil jasno potrebo in nujo, kot duhovnik pa tudi dolžnost, da ljudstvu zagotovi dostopne knjige, ki bodo Slovincem prinesle večjo bralno pismenost, širšo izobrazbo, lažje razumevanje Svetega pisma, poglobljanje krščanske vere, gradivo za šole, strokovna in splošna gospodarska znanja, razvedrilo in vsesplošno omiko v maternem jeziku.

Slomškova prošnja za ustanovitev društva je bila 1845 zavrnjena, živo misel na ustanovitev knjižne družbe pa je nato zaupal celovškemu stolnemu kaplanu Andreju Einspielerju ter slovničarju Antonu Janežiču. Vsi trije so postali pravi ustanovitelji, temeljni kamen Društva sv. Mohorja. 27. julija 1851 je bil tako v Celovcu, takratnem kulturnem središču Slovencev, sestavljen oklic za novo knjižno društvo, ki so ga podpisali slovenski rodoljubi, z zapisom pa pospremil tudi Slomšek. 1852 je bila razposlana prva »torbica« mohorskih knjig, prva knjiga pod okriljem Mohorjeve je bila *Naravoslovje ali fizika* Karla Robide. Društvo je bila 1860 preoblikovano v cerkveno bratovščino in mohorjevke so po zaslugi

duhovnikov – poverjenikov res dosegle tako rekoč vsako vas in skoraj vsako slovensko hišo, tudi prekmurskim Slovencem je postala to, kar je bila vsem ostalim Slovencem – duhovna mati. Kjerkoli po svetu si našel Slovence, si našel tudi mohorsko knjigo.

Knjiga je povezala Slovence kot Mohorjeve naročnike, najbolj prav v najtežjih letih – ob koncu prve svetovne vojne 1918 je imela 90.512 naročnikov, največ v svoji zgodovini. Ta fenomen pomembno priča o odnosu slovenstva do lastnega jezika, ki takrat še ni imel svoje države, in o narodno konstitutivni vlogi Mohorjevih knjig. Naklade so bile precej višje kot pri marsikaterih drugih velikih narodih, ki so se z zavistjo ozirali k zgledu prve slovenske založbe. To je bil dokaz, da se narod prebujata in hrepeni po zdravi omiki. Mohorjeva družba je branila in varovala, kar je narodu najdražje in najsvetejše – slovenski jezik in slovensko narodno zavest. Članstvo v Mohorjevi družbi je bilo izraz pripadnosti slovenstvu, pomenilo je dejanje upora proti pritiskom vseh treh totalitarizmov, nacizma, fašizma in komunizma. Mohorjeva je postala učiteljica slovenskega naroda. Velika imena slovenske zgodovine in literarne zgodovine so ji priznala, da je slovenski narod naučila brati in pisati, moliti in peti; kot piše Finžgar, ga je »vodila do sedanje kulture«, po besedah Ivana Preglja je »bila /.../ in je dokaz naše življenjske moči in moči našega duha«, Janko Moder pa Mohorjevo imenuje »vzgojiteljica naše narodne zavesti, saj so se po njeni zaslugi slovenska narodna ozemlja ohranila slovenska«. Mohorjeva je torej slovenski narod vodila do visoke kulturne omike in napredka.

To, da je Mohorjeva znala pritegniti tudi kmečkega bralca in kulturo prinašala vaško okolje, ki so ga drugi zapostavljali, je prineslo uspeh založbi in razvoj narodu. Pregled podatkov o naročnikih po pokrajinah in dekanijah pa pokaže, da so polovico naročnikov dejansko sestavljali izobraženci. Mohorjeva razpisala tudi **prvo slovensko literarno** nagrado (dobil jo je Josip Jurčič 1864 za povest *Jurij Kozjak, slovenski janičar*) in se zgodaj začela zavedati, da je potrebno pisatelje plačati, tako je pospeševala profesionalno pisateljevanje.

Mohorjeva je **1919** morala prebežati na Prevalje in se je nato **1927** preselila v **Celje**, kjer je njen sedež ostal vse do danes. Ko knjige zaradi političnih sprememb niso mogle do ljudi onstran novih državnih meja, je bila **1924** v Gorici ustanovljena **Goriška Mohorjeva družba**. V Celju so do konca 2. svetovne vojne tiskali Mohorjev koledar tudi za Koroško, saj je bilo Mohorjevi v Celovcu delovanje prepovedano. A klen slovenski in mohorski duh je ostal in tako danes tri Mohorjeve družbe, Celjska, Goriška in Celovška, delujejo kot samostojne založbe v treh različnih državah, a v enotnem slovenskem kulturnem prostoru in v sestrskem sodelovanju.

Celjska Mohorjeva družba danes sodi med večje klasične slovenske založbe s širokim repertoarjem humanistike in leposlovja za vse generacije. Vse od izida *Slovenske koleda* za leto 1859 še danes izdaja vsakoletni znameniti *Mohorjev koledar* in nadaljuje tradicijo *Redne zbirke*. Tako imenovana Mohorjeva zlata doba v času urednikovanja Frana Saleškega Finžgarja je dala pogum založniškimi podvigom vse do današnjih dni v projektih, kot so Platonova zbrana dela, prevod *Božanske komedije*, prvi veliki slovenski *Filozofski leksikon* (Anton Stres), *Leksikon likovne teorije* (Jože Muhovič), *Jegličev dnevnik*, *Hieronimova pisma*, *Leksikon imen* in *Leksikon primkov* (Janez Keber), ter drugim humanističnim in leposlovnim izvirnim in prevodnim knjižnim delom. Celjska Mohorjeva skrbno neguje tudi za slovenski kulturni in duhovni prostor nepogrešljivo pomembne zbirke, kot so *Religiozna misel*, *Cerkveni očetje*, *Antika*, *Nobelovci*, *Slomškova zbrana dela*, *Neminljivi*

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA

— Prva slovenska založba —

Mohorjeva družba je skozi vse viharje slovenske zgodovine obstala, ker je ostala zvesta poslanstvu svojih ustanoviteljev, se znala prilagoditi potrebam časa, a jim nikoli ni podlegla. Ravnateljica dr. Tanja Ozvatič vizijo Celjske Mohorjeve družbe vidi v *»trdni zasidranosti v koreninah slovenstva in krščanskih vrednot ter spoštovanju tradicije, kar je vodilo tudi za smelo prihodnost, v kateri želimo z močjo tiskane knjige skrbeti za ohranjanje in razvoj lepega slovenskega jezika in kulturnega ter duhovnega izročila.«*

Uredništvo Celjske Mohorjeve družbe

urednistvo@celjska-mohorjeva.si

03 426 48 00